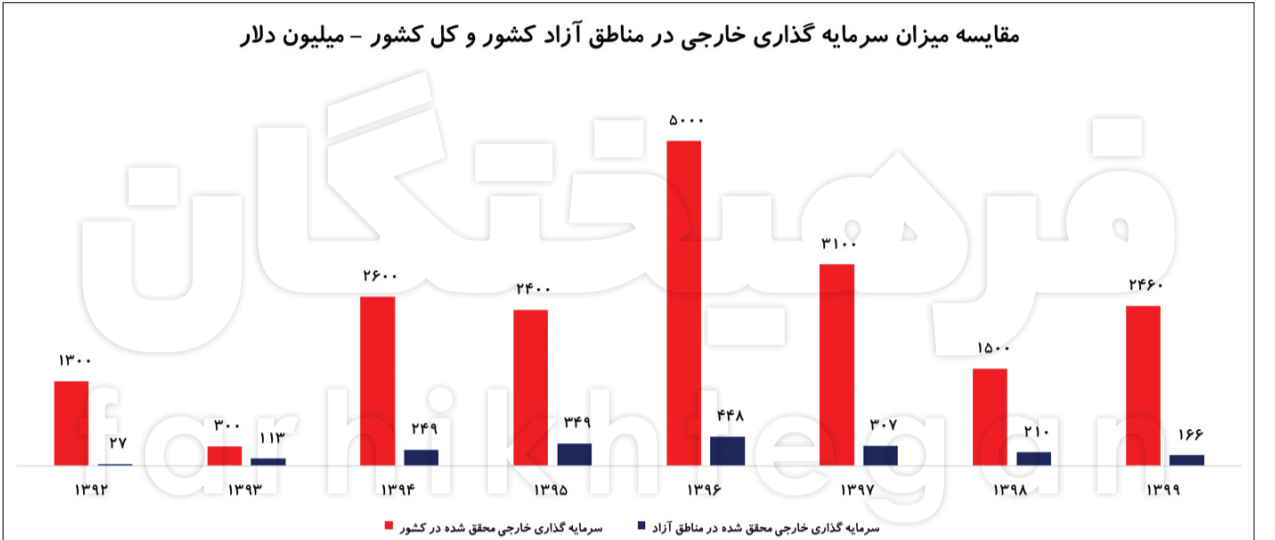
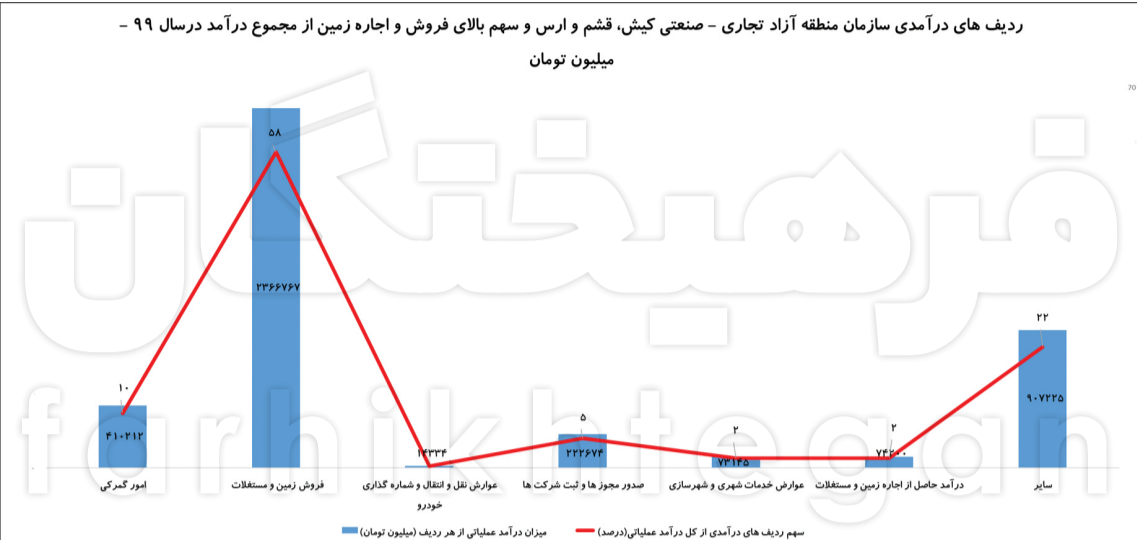

«فرهنگستان» گزارش می دهد

۶۰ درصد درآمد شرکت های مناطق آزاد از فروش ملک

روز گذشته سعید محمد، دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور از تأسیس بانک فراساحل و تأسیس بورس بین الملل خبر داد. دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور می گوید: «بانک فراساحل می تواند در شرایط تحریم کمک کند. همچنین می تواند در تحریم به جذب ارز صادراتی برای اشخاص و بانک های خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور و همچنین فروش اوراق و ضمانت نامه های ارزی کمک کند. بورس بین الملل هم می تواند در شرایط تحریم برای رفع مشکلات و تنگناها کمک کند.» گرچه اظهارات سعید محمد روی کاغذ جذاب به نظر می رسد، اما بررسی تجربیات قبلی نشان می دهد مناطق آزاد در اهداف خود موفق نبوده اند. اما مناطق آزاد اقتصادی بنا به تعریف به منطقه ای اطلاق می شود که از شمول برخی مقررات سرزمین اصلی خارج بوده و دارای قوانین سهل گیرانه در زمینه تجارت است. با این حال بسته به هدف ایجاد منطقه، قوانین متفاوتی در مناطق آزاد و ویژه در نقاط مختلف جهان حاکم است. در کشور ما نیز تأسیس مناطق آزاد به عنوان یکی از عوامل رشد و توسعه منطقه ای و ملی از سال های برنامه اول توسعه در قالب تبصره های ۱۹ و ۲۰ ماده واحد آن مورد نظر قانون گذار قرار گرفت. براساس ماده یک قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی جمهوری اسلامی ایران هدف از ایجاد این مناطق این ۸ مورد بوده است؛ تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه گذاری و افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارائه خدمات عمومی می داند. تا قبل از مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام (مصوبه ششم خرداد ۱۴۰۰) مبنی بر تشکیل هفت منطقه آزاد و ۱۳ منطقه ویژه اقتصادی، ایران دارای هفت منطقه آزاد تجاری-صنعتی بوده که این مناطق شامل کیش، اروند، قشم، چابهار، ارس، انزلی و ماکو بود اما بعد از این مصوبه در استان های گلستان (اینچه برون)، ایلام (مهران)، اردبیل (اردبیل)، سیستان و بلوچستان (سیستان)، کردستان (بانه -مریوان)، بوشهر (بوشهر)، کرمانشاه (قصرشهرین)، به عنوان منطقه آزاد تجاری-صنعتی به مناطق قبلی اضافه شدند. به ۱۴ منطقه های آزاد تجاری و صنعتی کشور که بر حسب قوانین مختلفی ایجاد شده اند در حدود ۱۳ امتیاز خاص اعطا شده که به طور دقیق به این شرح است؛ ۱. معافیت مالیاتی به مدت ۲۰ سال ماده، ۲. مستثنا بودن از مقررات صادرات و واردات، ۳. ورود و خروج سرمایه و سود حاصل از آن آزاد است ماده، ۴. آزادی خرید و فروش ارز توسط هر فرد حقیقی و حقوقی، ۵. ورود و خروج ارز به از منطقه، آزاد است، ۶. نرخ خرید و فروش ارز براساس بازار آزاد تعیین میشود، ۷. عدم نیاز به روادید برای اتباع خارجی، ۸. امکان سرمایه گذاری برای افراد خارجی به هر نسبت، ۹. قانون کار خاص مناطق، ۱۰. تأسیس شعب بانک خارجی موسسه اعتباری غیرایرانی در مناطق آزاد، ۱۱. قانون خاص بیمه و ایجاد شعب و نمایندگی موسسات کارگزاری بیمه خارجی و ۱۲. مقررات خاص ثبت شرکت ها.

مركزی مجموع صادرات مناطق آزاد (بدون لحاظ صادرات مجدد) در سال ۹۹ تنها ۸۵۴ میلیون دلار بوده که به عبارتی حتی کمتر از ۱ درصد از کل صادرات کشور در آن سال بوده است. براساس نمودار بررسی عملکرد مناطق آزاد کشور نشان میدهد که میانگین صادرات سالانه ۷ منطقه آزاد مورد نظر در طی سال های ۱۳۹۲ تا پایان ۱۳۹۹ در حدود ۷۲۴ میلیون دلار بوده که کمتر از ۱ درصد صادرات کل کشور را در خود جای داده است. با توجه به این نکته که صادرات اعلامی مناطق آزاد شامل صادرات کالا، خدمات و صادرات مجدد است و در طی سال های اخیر براساس گزارش های ارائه شده، بیش از نیمی از ارزش صادرات مناطق آزاد، صادرات مجدد بوده است که عملاً درآمد ارزی قابل توجهی را برای کشور به دنبال نداشته و درآمد آن بیشتر مربوط به انبارداری و حمل و نقل است. همه این ها در حالی است که یکی از مهم ترین اهداف تشکیل مناطق آزاد در جهان و حتی در ایران، افزایش صادرات است و حتی در برخی از کشورها، مناطق آزاد را به عنوان مناطق پردازش صادرات معرفی میکنند. مقایسه میزان صادرات مناطق آزاد و صادرات کشور نمایانگر عملکرد بسیار ضعیف مناطق آزاد در صادرات به خارج از کشور است و این سوال پیش می آید که امتیازات اعطا شده به این مناطق صرف چه فعالیت ها و اقدامات اقتصادی شده است؟

طور کلی ضعیف بوده اما سه منطقه چابهار، قشم و ماکو بسیار پایین تر از ضعیف عملکرد داشته اند. بررسی صورت های مالی منتشرشده از سوی سازمان های مناطق آزاد در روزهای اخیر نشان می دهد چطور فعالیت، اهداف و عملکرد این مناطق به اقدامات غیرمولد و سفته بازی مخصص شده و از آنچه انتظار می رفته فاصله بسیار گرفته ایم.

سهم ۵ درصدی مناطق آزاد در جذب سرمایه خارجی

براساس بند ۱۱ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، گسترش و تسهیل تولید و همچنین تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج دو هدف بسیار مهم از چهار هدف ذکرشده مناطق آزادند. آمارهای ارائه شده از سوی شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور بیانگر این است که طی دوره ۹۲ تا ۱۳۹۹ تا ۱۳۹۹، میزان جذب سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد به صورت میانگین، سالانه حدود ۲۳۴ میلیون دلار بوده است که این مقدار، تقریباً معادل ۱۰ درصد میانگین سالانه سرمایه گذاری در خارج از محدوده مناطق آزاد (کل کشور) است. در واقع در طول هشت ساله ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹ بیش از ۱۸ میلیارد دلار سرمایه گذاری خارجی در اقتصاد کشور انجام شده که یک میلیارد و ۶۸۰ میلیون دلار (معادل پنج درصد) آن در مناطق آزاد بوده است. جالب است که در سال ۹۲ بیش از ۲۸ درصد کل سرمایه گذاری خارجی صورت گرفته در کشور در مناطق آزاد صورت گرفته و این سهم رفته رفته کم شده تا جایی که در ۹۷، ۹۸ و ۹۹ به ترتیب به ۱۰، ۱۴، و هفت درصد رسیده است. در جذب سرمایه های داخلی نیز عملکرد و وضعیت مناطق آزاد تعریفی نیست. آمارهای ارائه شده از سوی دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی بیانگر این است که طی دوره ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹، میزان سرمایه گذاری داخلی در مناطق آزاد، به صورت میانگین سالانه سه میلیارد و سیصد و هشتاد و هفت هزار میلیارد و ۷۰۰ میلیون تومان بوده که این مقدار، تقریباً معادل ۱٫۷ درصد میانگین سالانه سرمایه گذاری در خارج از محدوده مناطق آزاد است. بررسی ها نشان می دهد علی رغم اهداف ذکرشده در بند یک سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و همچنین اهداف ذکرشده در ماده یک قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، در هیچ کدام از شاخص ها به نتایج مطلوب دست پیدا نکردیم و مناطق آزاد کارکردی برای بخش حقیقی اقتصاد نداشته اند.

۶۰ درصد درآمد مناطق آزاد از سفته بازی زمین

همان طور که گفته شد، مناطق آزاد ایران سرزمین کتمان آمارهاست. در این قسمت از گزارش با استناد به داده های بودجه ای سعی شده فعالیت درآمدی مناطق آزاد تحلیل شود. طبق لایحه بودجه ۱۴۰۰ کل رقم بودجه مناطق آزاد در سال گذشته هشت هزار و ۱۲ میلیارد تومان

سال	صادرات مناطق آزاد (کشور) (میلیون دلار)	صادرات کشور (میلیون دلار)	سهم مناطق آزاد از کل صادرات کشور (درصد)
۱۳۹۲	۱۹۲	۹۲,۹۱۰	۰٫۲
۱۳۹۳	۳۶۶	۸۸,۹۷۶	۰٫۴
۱۳۹۴	۶۴۴	۶۲,۹۹۵	۱
۱۳۹۵	۸۱۴	۸۳,۹۷۵	۰٫۹
۱۳۹۶	۱,۰۴۷	۹۶,۰۳۴	۱
۱۳۹۷	۱,۰۱۷	۹۳,۳۹۰	۱
۱۳۹۸	۹۴۱	۵۹,۳۹۱	۱٫۵
۱۳۹۹	۸۵۴	۴۹,۸۴۸	۱٫۷

سهم (درصد)	سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس	سهم (درصد)	سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی قشم	سهم (درصد)	سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی کیش
۲۴۴,۹۲۵	امور گمرکی	۱۳۰,۷	امور گمرکی	۳,۱	امور گمرکی
۵۴,۴۷۵	فروش زمین	۷۳	فروش زمین	۶۰,۱	فروش زمین
۷,۹۷۷	شماره گذاری خودرو	۱,۴	شماره گذاری خودرو	-	شماره گذاری خودرو
۶,۳۴۴	صدور مجوزها و ثبت شرکت ها	۴,۴	صدور مجوزها و ثبت شرکت ها	۶	صدور مجوزها و ثبت شرکت ها
۳,۴۱۷	عوارض خدمات شهری و شهرداری	۱,۱	بهبودی و خدمات شهری	۲,۰	خدمات شهری
۲,۱۶۳	درآمد حاصل از اجاره و مستغلات	۳,۶	درآمد حاصل از اجاره زمین و مستغلات	۱,۷	درآمد حاصل از اجاره زمین و مستغلات
۴,۰۰۵	سایر	۲,۴	سایر	۲۷,۱	سایر
۳۲۳,۳۰۵	مجموع درآمدهای عملیاتی	۱۰۰	مجموع درآمدهای عملیاتی	۱۰۰	مجموع درآمدهای عملیاتی

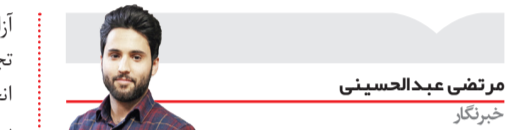
یکی دیگر از نکات قابل توجه در بررسی تفکیکی آمار صادراتی مناطق آزاد کشور، شکاف بسیار زیاد عملکرد این مناطق است. میزان صادرات مناطق آزاد در چهار سال اول مورد بررسی ۰٫۶ درصد صادرات کشور بوده است که این مقدار در چهار سال دوم به ۱٫۳ درصد و در سال انتهایی به ۱٫۷ درصد رسید. عملکرد متفاوت مناطق آزاد کشور به این صورت واضح است که ۷۲ درصد مجموع عملکرد صادرات مناطق آزاد به خارج از کشور مربوط به مناطق آزاد انزلی، ارس و اروند بوده و مناطق آزاد چابهار، قشم و ماکو جمعاً کمتر از ۱۳ درصد از صادرات مناطق آزاد را به خود اختصاص داده اند. در واقع عملکرد این مناطق به

کمتر از ۱ درصد صادرات کشور از مناطق آزاد

مطابق بند ۱۱ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، مناطق آزاد و ویژه اقتصادی ایران دارای ۴ هدف اصلی؛ انتقال فناوری های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، تأمین منابع مالی از خارج و از همه مهم تر صادرات کالا و خدمات هستند. براساس آمار منتشره از سوی دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور، میزان صادرات از مناطق آزاد به خارج از کشور شامل صادرات کالا، صادرات خدمات و صادرات تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارائه خدمات عمومی، در این گزارش با بررسی عملکرد مناطق آزاد در ساله صادرات، جذب سرمایه گذاری خارجی و داخلی به این نتیجه رسیده ایم که وضعیت این مناطق از اهداف مورد نظر انحراف جدی پیدا کرده است. به طوری که مجموع صادرات در ۷ منطقه آزاد اقتصادی طی سال های ۹۲ تا ۹۹ در مجموع ۵ میلیارد و ۸۷۵ میلیون دلار بوده که تنها ۰٫۷ درصد کل صادرات ۶۲۶ میلیارد دلاری کالا و خدمات کشور طی سال های مورد نظر است. همچنین طی دوره ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹، میزان جذب سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد به صورت میانگین، سالانه حدود ۲۳۴ میلیون دلار بوده است که این مقدار، تقریباً معادل ۱۰ درصد میانگین سالانه سرمایه گذاری در خارج از محدوده مناطق آزاد (کل کشور) است. به نظر می رسد انحراف عملکرد این مناطق از اهداف به دلیل رواج فعالیت های سفته بازی است. در واقع ۱۲ امتیاز خاص و ویژه ای که برای این مناطق در نظر گرفته شده عمدتاً صرف فعالیت های نامولد می شود. در این گزارش با بررسی ۳ صورت مالی سازمان منطقه آزاد تجاری -صنعتی ارس، کیش و قشم که اخیراً نیز منتشر شده نشان داده ایم که ۶۰ درصد از مجموع درآمد عملیاتی ۴ هزار میلیارد تومانی این سه منطقه فقط و فقط مربوط به اجاره و فروش زمین و مستغلات است. همان مواردی که اصلاً جزء مأموریت های اصلی تأسیس و ایجاد مناطق آزاد در ماده (۱۱) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی نبوده و نیست.

۱۴ منطقه آزاد و ۱۳ امتیاز خاص

مناطق آزاد تجاری صنعتی در ایران، بعد از تکلیف قانون برنامه اول توسعه در سال ۱۳۶۹، رسماً از سال ۱۳۷۲ با تصویب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری صنعتی فعالیت خود را آغاز کردند. اهداف متنوعی از ایجاد این مناطق تصویر شده است که از میان آن می توان به مواردی نظیر تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه گذاری و افزایش درآمد عمومی، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی اشاره کرد. بدین منظور مشوق های مختلفی از قبیل معافیت های مالیاتی و گمرکی و همچنین تسهیلات و ضوابط خاص در حوزه های ثبت شرکت، واگذاری زمین، کار و اشتغال، تأسیس بانک و بیمه داخلی و خارجی، مبادله و نرخ ارز، راهنمایی و رانندگی، سرمایه گذاری، ورود اتباع بیگانه، واردات و صادرات، منطقه ویژه نظامی، اختیارات مدیران سازمان های مناطق آزاد و... در نظر گرفته شد تا اهداف اصلی از ایجاد مناطق

مردمنشی عبدالعسینی خبرنگار

روز گذشته سعید محمد، دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور از تأسیس بانک فراساحل و تأسیس بورس بین الملل خبر داد. دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور می گوید: «بانک فراساحل می تواند در شرایط تحریم کمک کند. همچنین می تواند در تحریم به جذب ارز صادراتی برای اشخاص و بانک های خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور و همچنین فروش اوراق و ضمانت نامه های ارزی کمک کند. بورس بین الملل هم می تواند در شرایط تحریم برای رفع مشکلات و تنگناها کمک کند.» گرچه اظهارات سعید محمد روی کاغذ جذاب به نظر می رسد، اما بررسی تجربیات قبلی نشان می دهد مناطق آزاد در اهداف خود موفق نبوده اند. اما مناطق آزاد اقتصادی بنا به تعریف به منطقه ای اطلاق می شود که از شمول برخی مقررات سرزمین اصلی خارج بوده و دارای قوانین سهل گیرانه در زمینه تجارت است. با این حال بسته به هدف ایجاد منطقه، قوانین متفاوتی در مناطق آزاد و ویژه در نقاط مختلف جهان حاکم است. در کشور ما نیز تأسیس مناطق آزاد به عنوان یکی از عوامل رشد و توسعه منطقه ای و ملی از سال های برنامه اول توسعه در قالب تبصره های ۱۹ و ۲۰ ماده واحد آن مورد نظر قانون گذار قرار گرفت. براساس ماده یک قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی جمهوری اسلامی ایران هدف از ایجاد این مناطق این ۸ مورد بوده است؛ تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه گذاری و افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارائه خدمات عمومی، در این گزارش با بررسی عملکرد مناطق آزاد در ساله صادرات، جذب سرمایه گذاری خارجی و داخلی به این نتیجه رسیده ایم که وضعیت این مناطق از اهداف مورد نظر انحراف جدی پیدا کرده است. به طوری که مجموع صادرات در ۷ منطقه آزاد اقتصادی طی سال های ۹۲ تا ۹۹ در مجموع ۵ میلیارد و ۸۷۵ میلیون دلار بوده که تنها ۰٫۷ درصد کل صادرات ۶۲۶ میلیارد دلاری کالا و خدمات کشور طی سال های مورد نظر است. همچنین طی دوره ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹، میزان جذب سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد به صورت میانگین، سالانه حدود ۲۳۴ میلیون دلار بوده است که این مقدار، تقریباً معادل ۱۰ درصد میانگین سالانه سرمایه گذاری در خارج از محدوده مناطق آزاد (کل کشور) است. به نظر می رسد انحراف عملکرد این مناطق از اهداف به دلیل رواج فعالیت های سفته بازی است. در واقع ۱۲ امتیاز خاص و ویژه ای که برای این مناطق در نظر گرفته شده عمدتاً صرف فعالیت های نامولد می شود. در این گزارش با بررسی ۳ صورت مالی سازمان منطقه آزاد تجاری -صنعتی ارس، کیش و قشم که اخیراً نیز منتشر شده نشان داده ایم که ۶۰ درصد از مجموع درآمد عملیاتی ۴ هزار میلیارد تومانی این سه منطقه فقط و فقط مربوط به اجاره و فروش زمین و مستغلات است. همان مواردی که اصلاً جزء مأموریت های اصلی تأسیس و ایجاد مناطق آزاد در ماده (۱۱) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی نبوده و نیست.